
Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Projekat protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Srbiji

MOLI Srbija

DGI(2013) 12. jun 2013.

TEHNIČKI IZVEŠTAJ:

Predlog za izmenu i dopunu postojećih sektorskih smernica za obveznike radi uključivanja i/ili proširenja odredaba o pristupu zasnovanom na proceni rizika

Pripremila gđa Mod Bekerink (Maud Bökkerink)

ECCU-MOLI SERBIA-TP14-2013

Jun 2013.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Postojeće smernice za obveznike	4
3. Predložene izmene smernica	6
4. Dodatne preporuke	7
NBS.....	7
Devizni inspektorat	7
Inspekcija za igre na sreću	7
Usaglašavanje smernica za Komisiju za hartije od vrednosti i za NBS	7
Usaglašavanje smernica USPN i Deviznog inspektorata	8
Aneks 1. Analiza tema obrađenih u postojećim smernicama o SPN/FT	9
Annex 2 Smernice za obveznike	10
Uvod	10
Analiza rizika	11
Upravljanje rizikom	12
a.Geografski rizik, odnosno rizik zemlje	13
b.Rizik stranke.....	14
c.Rizik transakcije.....	14
d.Rizik proizvoda i usluga.....	15
Nove tehnologije.....	16
Mere i radnje poznavanja i praćenja stranke	16
a.Stvarni vlasnik.....	17
Pojačane mere i radnje poznavanja i praćenja stranke	18
a.Politički eksponirana lica.....	19
b.Nema neposrednog ličnog kontakta sa strankom	21
Pojednostavljene mere i radnje poznavanja i praćenja stranke	22
Neprihvatljivost stranke	22
Oslanjanje na treća lica.....	22
Praćenje aktivnosti stranke	24
Podnošenje izveštaja o sumnjivim transakcijama Upravi za sprečavanje pranja novca	26
a.Indikator sumnjivih transakcija.....	27
Ovlašćeno lice.....	28
Redovno stručno osposobljavanje i obuka zaposlenih.....	29

Unutrašnje kontrole.....	30
Vođenje evidencije, zaštita i čuvanje podataka u evidenciji.....	31
Sprovođenje mera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u većinskom vlasništvu obveznika u stranim zemljama	33
Saradnja sa organom nadležnim za vršenje nadzora i Upravom za sprečavanje pranja novca	33

1. Uvod

Preporukama FATF o borbi protiv pranja novca i sprečavanja finansiranja terorizma (PN/FT) utvrđeni su osnovni preduslovi koji zemlje moraju da ispune da bi bile u stanju da primene preventivne mere u finansijskom sektoru i drugim utvrđenim sektorima. Zahtevi FATF u pogledu preventivnih mera između ostalog obuhvataju sledeće:

- Procenu rizika i primenu pristupa zasnovanog na proceni rizika
- Poznavanje i praćenje stranke (CDD), uključujući pojačane mere i radnje poznavanja i praćenja stranke (EDD) i pojednostavljene mere i radnje poznavanja i praćenja stranke (SDD)
- Poveravanje (poslova) trećim licima
- Unutrašnje kontrole uključujući imenovanje ovlašćenog lica i obuku
- Poslovne jedinice i društva kćerke stranih kompanija
- Vođenje evidencija
- Izveštavanje o sumnjivim transakcijama

Preporuke FATF primenjene su u Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.¹ Da bi se omogućilo obveznicima da sprovedu Zakon na način koji je zasnovan na proceni rizika, nadzorni organi treba da obezbede smernice o raznim pristupima koje obveznici mogu da prihvate u cilju ispunjenja zahteva sadržanih u Zakonu. Nadzorni organi su već izdali smernice za većinu obveznika. Jedino se smernice za Komisiju za hartije od vrednosti i Devizni inspektorat bave većinom gore navedenih tema, dok ostale smernice treba pojačati.

Ovaj Tehnički izveštaj sadrži predloge za izmenu i dopunu postojećih sektorskih smernica za institucije-obveznike, kako bi se postiglo da se u njihov tekst uvrste i odredbe o pristupu zasnovanom na riziku ili da se postojeći tekst proširi takvim odredbama; u izveštaju su sadržani i predlozi za usaglašavanje smernica tamo gde odgovornost za jedan isti sektor snose dva regulatorna organa ili više njih.

2. Postojeće smernice za obveznike

Na temelju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma nadzorni organi su već izdali smernice za nekoliko zahteva sadržanih u zakonu. Međutim, te smernice se razlikuju po nivou detalja i količini obrađenih pitanja. U Aneksu 1. data je analiza tema koje su obrađene u postojećim smernicama iz oblasti SPN/FT i razmera u kojima su te teme obrađene. Analiza pokazuje da većinu zahteva koji se postavljaju u pogledu SPN/FT obrađuju smernice Komisije za hartije od vrednosti i Deviznog inspektorata. Međutim, ostale smernice bi valjalo temeljnije razraditi orijentišući se na uvrštavanje onih zahteva u pogledu SPN/FT koji u njih još nisu uvršteni, kao što su mere i radnje poznavanja i praćenja stranke kada je reč o krajnjim korisnicima, politički eksponiranim licima, praćenju transakcija, upoznavanju preko trećih lica, izveštavanju o sumnjivim transakcijama, unutrašnjoj kontroli, obuci i usklađenosti.

¹ Opšti pregled Preporuka FATF koje su primenjene u Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma može se naći u: "TEHNIČKI REFERAT: Ekspertsko mišljenje o zakonima, podzakonskim aktima, propisima i smernicama u Republici Srbiji iz oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma i predlog konkretnih preporuka koje bi valjalo preduzeti da se zakoni, podzakonski akti i smernice usaglasе s relevantnim međunarodnim standardima u domenu SPN/FT, posebno radi usklađivanja sa 40 preporuka prema Standardima FATF iz februara 2012."

Na donjoj tabeli dat je opšti pregled tema koje se trenutno nalaze u smernicama za obveznike, kao i onih tema koje bi valjalo dodati ili sadržanoj pojačati.

Nadzor	Naslov smernica za obveznike	Odeljci posvećeni SPN/FT koji se trenutno nalaze u smernicama	Odeljci koji se odnose na SPN/FT i trebalo bi ih dodati ili pojačati
Komisija za hartije od vrednosti	Smernice za primenu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma za obveznike u nadležnosti Komisije za hartije od vrednosti	<ul style="list-style-type: none"> ○ analiza rizika i upravljanje rizikom ○ CDD, SDD, EDD ○ nadzor ○ izveštavanje i pokazatelji za izveštaje o sumnjivim transakcijama (STR) ○ ovlašćeno lice ○ obuka ○ unutrašnje kontrole ○ vođenje evidencija ○ zaštita podataka 	<ul style="list-style-type: none"> ○ stvarni vlasnik ○ poslovne jedinice
Devizni inspektorat	<p>Smernice za obveznike koji obavljaju poslove faktoringa i forfeitinga (u međunarodnom platnom prometu)</p> <p>i</p> <p>Smernice za obveznike koji pružaju usluge prenosa novca</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ analiza rizika i upravljanje rizikom ○ CDD ○ nadzor ○ izveštavanje i pokazatelji za izveštaje o sumnjivim transakcijama (STR) ○ ovlašćeno lice ○ obuka ○ unutrašnje kontrole ○ vođenje evidencija ○ zaštita podataka ○ poslovne jedinice 	<ul style="list-style-type: none"> ○ stvarni vlasnik ○ EDD ○ SDD ○ politički eksponirana lica
Narodna banka Srbije (NBS)	Odluka o smernicama za procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma	<ul style="list-style-type: none"> ○ analiza rizika i upravljanje rizikom ○ CDD, EDD (politički eksponirana lica) ○ Obuka 	<ul style="list-style-type: none"> ○ SDD ○ EDD ○ stvarni vlasnik ○ nadzor ○ izveštavanje i pokazatelji STR ○ ovlašćeno lice ○ unutrašnje kontrole ○ obuka ○ vođenje evidencija ○ zaštita podataka ○ poslovne jedinice
Narodna banka Srbije (NBS)	Odluka o minimalnoj sadržini procedure “upoznaj svog klijenta”	Zahteva utvrđivanje procedure u vezi sa CDD, nadzorom, upravljanjem rizikom i obukom	

Ministar trgovine i telekomunikacija	Smernice za pružaoce poštanskih usluga	<ul style="list-style-type: none"> ○ analiza rizika ○ CDD, EDD ○ Obuka 	<ul style="list-style-type: none"> ○ SDD, EDD ○ stvarni vlasnik ○ nadzor ○ izveštavanje i pokazatelji STR ○ ovlašćeno lice ○ unutrašnje kontrole ○ vođenje evidencija ○ zaštita podataka ○ poslovne jedinice
Ministar trgovine i telekomunikacija	Smernice za posrednike u prodaji nepokretnosti	<ul style="list-style-type: none"> ○ analiza rizika ○ CDD, EDD ○ Obuka ○ unutrašnje kontrole 	<ul style="list-style-type: none"> ○ SDD, EDD ○ stvarni vlasnik ○ nadzor ○ izveštavanje i pokazatelji STR ○ ovlašćeno lice ○ unutrašnje kontrole ○ vođenje evidencija ○ zaštita podataka ○ poslovne jedinice
Uprava za sprečavanje pranja novca (USPN)	Smernice za računovođe i revizore	<ul style="list-style-type: none"> ○ analiza rizika ○ CDD, EDD, SDD ○ izveštavanje i pokazatelji STR 	<ul style="list-style-type: none"> ○ SDD, EDD ○ stvarni vlasnik ○ nadzor ○ ovlašćeno lice ○ unutrašnje kontrole ○ obuka ○ vođenje evidencija ○ zaštita podataka ○ poslovne jedinice

3. Predložene izmene smernica

Polazeći od preporuka FATF, Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i tema koje su trenutno obrađene u postojećim smernicama kao osnove, pitanja kojima treba da se pozabave sve smernice za obveznike jesu sledeća pitanja:

1. Analiza rizika i upravljanje rizikom
 - a. Geografski rizik i rizik zemlje
 - b. Rizik klijenta
 - c. Rizik transakcije
 - d. Rizik usluge i rizik proizvoda
2. Nove tehnologije
3. Mere za poznavanje i praćenje stranke
 - a. Stvarni vlasnik
4. Pojačane mere i radnje poznavanja i praćenja stranke
 - a. Politički eksponirana lica

- b. situacije u kojima nema neposrednog kontakta sa klijentom
- 5. Pojednostavljene mere i radnje poznavanja i praćenja stranke
- 6. Neprihvatljivi klijenti
- 7. Poveravanje trećim licima
- 8. Nadzor nad aktivnosti klijenta
- 9. Izveštavanje o sumnjivim transakcijama upravi za sprečavanje pranja novca
 - a. Pokazatelji sumnjivih transakcija
- 10. Ovlašćeno lice
- 11. Obrazovanje i obuka zaposlenih
- 12. Unutrašnje kontrole
- 13. Vođenje evidencija, zaštita i čuvanje podataka sadržanih u tim evidencijama
- 14. Primena mera otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u poslovnim jedinicama
- 15. Saradnja sa nadzornim organom i USPN.

Aneks 2. sadrži obrazac sektorskih smernica koji predstavlja kompilaciju postojećih sektorskih smernica. Nadzornim organima preporučuje se da preuzmu one odeljke iz Aneksa 2. koji se odnose na područja koja nisu primereno obrađena u njihovim smernicama i da ih dodaju svojim postojećim smernicama. Odeljci koji su sadržani u ovoj kompilaciji uglavnom su preuzeti iz smernica Komisije za hartije od vrednosti i Deviznog inspektorata, jer se upravo te smernice bave većinom traženih tema. Za svega nekoliko tema navedene su i dodatne smernice.

4. Dodatne preporuke

NBS

- NBS treba da se postara da njene smernice budu primenjive u svim relevantnim sektorima koji su pod nadzorom NBS (bankarstvo, osiguranje, penzioni fondovi, finansijski lizing) kao i da primeri navedeni u smernicama budu relevantni za sve te sektore.
- NBS bi mogla da razmotri uključivanje odeljka sa smernicama o korespondentskom bankarstvu.

Devizni inspektorat

- Devizni inspektorat bi trebalo da se postara da njegove smernice budu primenjive u menjačnicama i da se dodaju odgovarajući primeri za taj sektor.

Inspekcija za igre na sreću

- Inspektorat za igre na sreću nije izdao smernice za SPN/FT. Inspektorat bi mogao da iskoristi ovaj obrazac za osnov za svoje smernice i da saraduje sa USPN kako bi pronašao primere situacija sa niskim, normalnim i visokim rizikom.

Usaglašavanje smernica za Komisiju za hartije od vrednosti i za NBS

- Komisija za hartije od vrednosti i NBS imaju odgovornost za nadzor nad SPN/FT istih entiteta (ovlašćene banke i kastodi banke). Ti njihovi dokumenti treba da budu usklađeni kako bi se obezbedilo da nema nikakvih neusaglašenosti niti smernica koje su između sebe u sukobu.
- Smernice Komisije za hartije od vrednosti bave se većinom tema i treba ih pojačati samo u vezi sa nekoliko pitanja. Ako NBS izmeni i dopuni svoje smernice kako bi ih uskladila sa

obrascem iz Aneksa 2, izbeći će se sve eventualne neusaglašenosti ili sukobi između smernica tih dvaju nadzornih organa.

Usaglašavanje smernica USPN i Deviznog inspektorata

- I USPN i Devizni inspektorat snose odgovornost za SPN/FT u pogledu usluga prenosa novca i faktoringa i forfetinga.
- Smernice Deviznog inspektorata bave se većinom tema. Ako USPN izmeni i dopuni svoje smernice u skladu sa obrascem iz Aneksa 2, izbeći će se sve eventualne neusaglašenosti ili sukobi.

Aneks 1 - Analiza tema obrađenih u postojećim smernicama o SPN/FT

Nadzorni organ Tema	Komisija za hartije od vrednosti	Devizni inspektorat	NBS	Ministarstvo za trgovinu i telekomunik. (poštanske usluge)	Ministarstvo za trgovinu i telekomunik. (nepokretnost i)	USPN (računovođe i revizori)
Analiza rizika	+	+	+	+	+	+
Upravljanje rizikom	+	+	+	-	-	-
Rizik zemlje	+	+	+	+	+	+
Rizik klijenta	+	+	+	+	+	+
Rizik transakcije / usluge / proizvoda	+	+	+	+	+	+
CDD	+	+	+	±	±	±
Stvarni vlasnik	-	-	-	-	-	-
EDD	+	-	±	±	±	±
Politički eksponirano lice	+	-	+	-	-	+
Nema direktnog kontakta sa strankom	+	-	-	-	-	±
SDD	+	-	-	-	-	±
Poveravanje trećim licima	+	+	-	-	-	-
Neprihvatljiva stranka/ odbijanje klijenata	±	±	-	-	-	-
Nadzor nad aktivnošću stranke	+	+	-	-	-	±
Izveštavanje o sumnjivim transakcijama i pokazatelji STR	+	+	-	-	-	+
Unutrašnje kontrole	+	+	±	-	+	-
Ovlašćeno lice	+	+	-	-	-	-
Obuka	+	+	±	+	+	-
Saradnja sa Finansijskoobaveštajnom jedinicom /nadzornim organom	+	-	-	-	-	-
Vođenje evidencija	+	+	-	-	-	-
Zaštita podataka	+	+	-	-	-	-
Poslovne jedinice	-	+	-	-	-	-

+ : bavi se navedenom temom; ±: bavi se navedenom temom u izvesnoj meri

- : samo pominje temu ali se ne bavi njome ili je uopšte ne pominje.

Aneks 2 - Smernice za obveznike

NAPOMENA ZA NADZORNE ORGANE

Ovo je obrazac sektorskih smernica SPN/FT koji predstavlja kompilaciju postojećih sektorskih smernica i dodatnih primera kojima su te smernice pojačane, kao i uputstava za nekoliko tema. Nadzornim organima se preporučuje da iz ovog obrasca preuzmu one odeljke koji ili nisu uopšte obrađeni u smernicama ili nisu na odgovarajući način u njima obrađeni i da ih dodaju svojim postojećim smernicama.

Neki nadzorni organi možda nisu obuhvatili izvesne teme u svojim postojećim smernicama zato što je reč o pitanjima koja su već jasno regulisana u Zakonu o SPN/FT. Ipak, biće korisno za obveznike ako ti zahtevi budu dopunjeni dodatnim uputstvima i primerima, jer će tako dobiti dodatne instrukcije o tome kako treba primenjivati Zakon o SPN/FT.

Neki zahtevi koji se postavljaju u Zakonu o SPN/FT ne mogu se primeniti na neke obveznike. Jasno je da nadzorni organi, za takve slučajeve, ne treba da uvrštavaju ova pitanja u svoje smernice.

Uvod

Smernice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma izdaju se u cilju otklanjanja rizika kome su izloženi obveznici, valjane procene izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma, pripreme analize rizika, razvoja procedura za spoznaju rizika i upravljanja njime kako bi se obezbedilo da svi obveznici jednoobrazno primenjuju odredbe Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i ostalih propisa koji su na njemu zasnovani.

Tokom obavljanja delatnosti za koju su registrovani, obveznici su dužni da postupaju u skladu sa obavezama propisanim zakonom kojim se uređuje oblast otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i da obezbede poštovanje svih propisanih mera i aktivnosti na svim nivoima, starajući se da se sve poslovne aktivnosti svih obveznika odvijaju u skladu sa zakonom.

Radnje i mere za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma preduzimaju se pre, za vreme i posle izvršenja transakcije i uspostavljanja poslovnog odnosa. One obuhvataju sledeće:

- poznavanje klijenata i praćenje njihovog poslovanja (poznavanje i praćenje stranke);
- izveštavanje Uprave (za sprečavanje pranja novca) o sumnjivim transakcijama i izrada liste pokazatelja za prepoznavanje lica i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca i finansiranju terorizma;
- određivanje lica odgovornih za izvršavanje obaveza utvrđenih u Zakonu (ovlašćenih lica) i njihovih zamenika, kao i obezbeđivanje neophodnih uslova za njihov rad;
- redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih;
- obezbeđivanje redovnih unutrašnjih kontrola izvršavanja obaveza utvrđenih Zakonom;
- vođenje evidencija, zaštita i čuvanje podataka iz tih evidencija;

- obezbeđivanje sprovođenja mera utvrđenih Zakonom u poslovnim jedinicama obveznika i društvima kćerkama u njegovom većinskom vlasništvu koja imaju sedišta u stranim zemljama;
- saradnja između nadzornih organa i Uprave.

Analiza rizika

Saglasno Zakonu, rizik od pranja novca i finansiranja terorizma je rizik da klijent zloupotrebi obveznika u cilju pranja novca ili finansiranja terorizma, ili da klijent, transakcija, usluga ili poslovni odnos budu indirektno ili direktno iskorišćeni za pranje novca ili finansiranje terorizma.

Da bi se obezbedilo sprečavanje izloženosti negativnim posledicama pranja novca i finansiranja terorizma, Zakonom se od obveznika traži da izvrše analizu rizika koja treba da sadrži procenu rizika za svaku grupu ili vrstu stranke, poslovni odnos, usluge koje obveznik pruža u okviru svoje delatnosti ili transakcije.

Analiza rizika se koristi da bi se odredio rizik izloženosti određene stranke, poslovnog odnosa i usluge koju obveznik pruža u okviru svoje delatnosti ili transakcije pranju novca ili finansiranju terorizma, i ta analiza predstavlja osnovu za pristup zasnovan na proceni rizika.

Pristup zasnovan na proceni rizika počiva na pretpostavci da različiti poslovni odnosi koje obveznici sklapaju u okviru svoje poslovne delatnosti mogu nositi veći ili manji rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Takođe, možemo govoriti o različitim stepenima rizika u odnosu na stranke s kojima obveznici posluju, kao i odnosu na vrstu usluga koje obavljaju u okviru svoje delatnosti, zato što nisu sve te usluge i odnosi podjednako podložni zloupotrebama u pogledu pranja novca i finansiranja terorizma. Pristup zasnovan na proceni rizika omogućuje bolje upravljanje rizikom, usredsređenost na stvarne i identifikovane pretnje, efikasno korišćenje i raspodelu resursa i fleksibilnost u prilagođavanju riziku, budući da su moguće promene tokom vremena. Taj pristup omogućuje ostvarivanje boljih rezultata uz isti stepen uloženog truda, tj. on omogućuje obveznicima da manje pažnje obrate na klijente nižeg rizika, a da više pažnje obrate visokorizičnim klijentima.

Izrada analize rizika preduslov je za primenu propisanih mera analize stranke. Tip analize klijenta (stranke) koju je obveznik dužan da izradi saglasno Zakonu (obična analiza klijenta, pojačana analiza, pojednostavljena analiza – za niskorizičnu grupu), zavisi od svrstavanja same stranke, odnosno klijenta, poslovnog odnosa, usluge ili transakcije u određenu kategoriju rizika.

Ministar finansija je propisao kriterijume („Službeni glasnik RS”, br. 07/10, od 19. februara 2010) na osnovu kojih obveznik svrstava stranke, poslovne odnose, usluge ili transakcije u niskorizičnu grupu za pranje novca ili finansiranje terorizma, osim u slučajevima navedenim u Zakonu, a u skladu s tehničkim kriterijumima propisanim saglasno tom zakonu u Pravilniku o metodologiji za izvršavanje poslova i u priznatim međunarodnim standardima.

Upravljanje rizikom

Obveznici, tj. njihove uprave, mogu pre izrade analize rizika da se opredele za odgovarajuću politiku upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Cilj usvajanja takve politike jeste da se prvenstveno na nivou obveznika utvrdi koje su to oblasti poslovanja koje su manje ili više kritične sa aspekta rizika od zloupotrebe u cilju pranja novca i finansiranja terorizma, tj. da obveznik sam utvrdi i definiše glavne rizike i mere za njihovo otklanjanje.

Analiza rizika je postupak u kome obveznik definiše sledeće:

- verovatnoću da njegovo poslovanje može biti zloupotrebjeno za pranje novca ili finansiranja terorizma;
- kriterijume na temelju kojih će klasifikovati klijente, poslovne odnose, usluge ili transakcije kao manje ili više rizične u pogledu pranja novca ili finansiranja terorizma;
- posledice i mere za delotvorno upravljanje tim rizicima.

Prilikom koncipiranja analize rizika, obveznici takođe moraju uzeti u obzir i sledeće kriterijume:

1. Obveznici moraju izvesti kategorije rizičnosti iz kriterijuma rizičnosti utvrđenih u Zakonu, Pravilniku i Smernicama, na osnovu kojih prilikom sprovođenja mera analize stranke određenu stranku, poslovni odnos, uslugu ili transakciju svrstavaju u neku kategoriju rizičnosti;
2. Obveznici mogu, saglasno svojoj politici upravljanja rizicima, prilikom određivanja kategorije rizičnosti, sami klasifikovati određene stranke, poslovne odnose, usluge ili transakcije kao visokorizične u smislu pranja novca ili finansiranja terorizma i mogu napraviti pojačanu analizu te stranke;
3. Obveznici ne smeju, prilikom određivanja kategorije rizičnosti stranaka, poslovnih odnosa, usluga i transakcija, samostalno da ih klasifikuju kao srednjeg (normalnog) ili niskog rizika ako su po Zakonu, Pravilniku i Smernicama oni definisani kao visokorizična kategorija. Isto tako, obveznici ne smeju, suprotno odredbama Zakona, Pravilnika ili Smernica, sami da prošire krug stranaka, poslovnih odnosa, proizvoda ili transakcija koje će tretirati kao niskorizične.

U smislu navedenih smernica, procena rizika treba da obuhvati najmanje četiri sledeća tipa rizika:

- geografski rizik;
- rizik stranke;
- rizik transakcije;
- rizik proizvoda i usluga.

U slučaju da budu identifikovane druge vrste rizika, zbog specifične prirode obveznika, u procenu obveznika trebalo bi uvrstiti i te rizike. Procena rizika klijenta takođe zavisi od lokacije obveznika ili lokacije njegovih organizacionih jedinica, što podrazumeva različit nivo rizika za obveznike koji se nalaze u područjima koja posećuju mnogobrojni turisti, u poređenju sa obveznicima koji su smešteni u seoskim područjima, gde obveznik lično poznaje svaku stranku. Rizik može biti pojačan i na graničnim prelazima, aerodromima, na mestima s velikom

koncentracijom stranaka ili u slučajevima transakcija u kojima učestvuju i stranci (npr. sajmovi), na mestima gde se nalaze ambasade ili konzulati, kao i u područjima u kojima postoji visok rizik od korupcije i kriminala itd.

a. Geografski rizik, odnosno rizik zemlje

Geografski rizik/rizik zemlje je procena izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma koja zavisi od područja na kome se nalazi teritorija države porekla stranke, države porekla većinskog osnivača ili vlasnika stranke, odnosno lica koje na drugi način vrši kontrolni uticaj nad upravljanjem poslovima stranke i nad vođenjem tih poslova, kao i države porekla lica koje obavlja transakcije sa strankom.

Faktori na osnovu kojih se određuje da li određena zemlja ili geografska lokacija nosi sobom veći rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma uključuju sledeće:

1. državu prema kojoj su Ujedinjene nacije, Savet Evrope ili druge međunarodne organizacije primenile sankcije, embargo ili slične mere;
2. državu koju su pouzdane institucije (Radna grupa za finansijsku akciju – FATF, Savet Evrope i drugi) označile kao državu koja ne primenjuje adekvatne mere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma;
3. državu koju su kompetentne međunarodne organizacije (na primer Svetska banka, MMF) označile kao državu koja ne primenjuje odgovarajuće mere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma;
4. državu koju su kompetentne međunarodne organizacije označile kao državu s visokim stepenom organizovanog kriminala zbog korupcije, krijumčarenja oružja, trgovine belim robljem ili kršenja ljudskih prava;
5. državu koju su pouzdane institucije označile kao onu koja podržava ili finansira terorističke aktivnosti ili organizacije;
6. državu koju su međunarodne organizacije (FATF, Savet Evrope itd.) označile kao nekooperativnu zemlju ili jurisdikciju (zemlja ili jurisdikcija koja, po mišljenju FATF, nema adekvatno zakonodavstvo iz oblasti sprečavanja ili otkrivanja pranja novca ili finansiranja terorizma, država koja nema nadzor nad finansijskim institucijama ili koja ima nadzor, ali je on slab, država u kojoj je osnivanje ili delovanje finansijskih institucija moguće bez odobrenja ili registracije kod nadležnih državnih organa, država u kojoj se podstiče otvaranje anonimnih računa, odnosno drugih anonimnih finansijskih instrumenata, država u kojoj je manjkav način prepoznavanja i prijavljivanja sumnjivih transakcija, država koja ima neefikasnu međunarodnu saradnju ili koja uopšte nema takve saradnje, država u kojoj zakonodavstvo ne poznaje obavezu utvrđivanja stvarnog vlasnika itd.).

U članu 21. Pravilnika, ministar finansija je pobrojao države koje ne primenjuju standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (takozvana crna lista), dok je u članu 22. pobrojao države koje u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma primenjuju standarde na nivou standarda Evropske unije ili na višem nivou (takozvana bela lista). Obveznici koriste spiskove država da bi procenili rizik kome bi mogao biti izložen klijent s neke od tih lista. Procena rizika i rejting zavise i od lokacija obveznika i njegovih poslovnih jedinica. Nizak nivo rizika proizvoda/usluge u izvesnoj meri neutralizuje rizik koji donosi lokacija. Transakcije obavljene na ofšor odredištima nose sobom viši stepen rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Klijenti u regionu mogu nositi manji rizik od onih van regiona, ili od onih u zemljama s kojima obveznik

nema poslovne odnose.

b. Rizik stranke

Obveznici samostalno utvrđuju pristup riziku stranke, na osnovu opšteprihvaćenih principa i sopstvenih iskustava. Klasifikacija klijenata na kategorije rizika zasnovana je na identifikovanim pokazateljima koji se koriste za identifikaciju potencijalnih rizika. Jedan broj karakteristika klijenata uzima se u obzir prilikom utvrđivanja profila rizika: u te karakteristike spadaju istorija stranke, njeno boravište ili izvor prihoda. Kada je fizički moguće proveriti sličnost stranke sa fotografijom na ispravama i dobiti informacije od stranke lično to će takođe pomoći da se otkloni ili umanjí rizik stranke.

Opasnosti koje sobom nose različiti tipovi stranaka uglavnom se mogu pripisati prirodi njihove delatnosti ili izvoru njihovog bogatstva. Na primer, za obveznika je rizik koji predstavlja neki službenik sa redovnom mesečnom platom čije su jedine transakcije one koje proističu iz elektronskih uplata koje mu redovno doznačuje njegov poslodavac i njegovih svakodnevnih troškova znatno manji od rizika stranke čije su transakcije zasnovane isključivo na gotovinskim sredstvima i ne može se jasno razaznati izvor te aktivnosti. Zemlja ili jurisdikcija u kojoj je stranka ostvarila svoj prihod takođe treba da bude tretirana kao jedan od činilaca u ukupnoj klasifikaciji rizika.

U međunarodnim okvirima opšte je prihvaćeno da korporativne strukture, trustovi i partnerstva mogu predstavljati sredstva preko kojih je lako zamagliti finansijske transakcije. To je ono što koriste kriminalci u želji da postave neprozirne prepreke između svoje kriminalne aktivnosti i krajnjeg korišćenja nezakonito stečenih novčanih sredstava. Pored toga, strukture koje dodaju te slojeve složenosti, na primer nominalni akcionari, trustovi, ovlašćeni advokati preko kojih se odvijaju neki poslovi imaju svoje mesto u normalnim zakonitim strukturama i scenarijima poreskog planiranja, ali su iz istog razloga podjednako privlačni i za kriminalce. Obveznici moraju prepoznati rizike koje za njihovo poslovanje mogu predstavljati te strukture koje doprinose složenosti ili zamagljivanju delatnosti pravnog lica i moraju raspolagati odgovarajućim sistemima kontrole, kako bi se postarale za valjano ublažavanje i otklanjanje tih rizika. Pravna lica mogu pripadati nekom od mnoštva različitih tipova, ali njihova privredna delatnost može biti još znatno raznovrsnija. Obveznici treba da uvrste u svoju klasifikaciju rizika prepoznavanje onog rizika koji potiče od privredne aktivnosti koja se obavlja preko nekog pravnog lica. Na primer, poslovanje koje podrazumeva mnogo gotovinskih transakcija, profesije koje su u većoj meri nego ostale povezane sa korupcijom i davanjem i primanjem mita, građevinarstvo - sve su to delatnosti koje zahtevaju viši stepen primene mera poznavanja i praćenja stranke.

Na veći rizik mogu ukazati aktivnosti koje obavljaju sledeće stranke:

[supervizor treba da doda primere relevantne za ovu kategoriju obveznika]

c. Rizik transakcije

Elementi rizika transakcije leže u učestalosti, iznosima, izvoru i odredištu transakcije. Transakcije u kojima je izvor sredstava nejasan ili se postupa tako da se omogućuje anonimnost nose sobom veći rizik. Neke transakcije mogu biti u dovoljnoj meri nevine da ne povlače nikakav rizik za obveznika ako se obavljaju kao pojedinačne transakcije. To može biti slučaj kod transakcija male vrednosti. Međutim, kada se obavi više takvih transakcija, one se mogu shvatiti i kao sredstvo pomoću koga kriminalci mogu da nagomilavaju ili integrišu u legalni sistem dobit od kriminalne aktivnosti.

Transakcije koje se obavljaju onlajn brišu ljudski, lični element i samim tim su izložene većem riziku. S druge strane, kada obveznik dobija uputstva u ličnom kontaktu, to mu omogućuje da odmah odagna sve eventualne sumnje u vezi s predloženom transakcijom.

Istrage pranja novca pokazale su da kriminalci obilato koriste sistem elektronskih uplata i odgovarajućih poruka. Brzo prebacivanje novčanih sredstava s računa na račun u raznim zemljama i jurisdikcijama dodatno komplikuje istrage. Pored toga, istrage su još teže i složenije ukoliko u poruci koja sadrži uputstvo za elektronsko plaćanje nije naveden identitet nalagodavca, niti identitet krajnjeg korisnika.

Rizik transakcije obuhvata sledeće transakcije:

[supervizor treba da doda primere relevantne za ovu kategoriju obveznika]

d. Rizik proizvoda i usluga

Rizik proizvoda i usluga je rizik kome je izložen sam proizvod, odnosno sama ta usluga. Neki proizvodi ili usluge su inherentno manje privlačni za kriminalce od drugih, koji su, opet, najomiljeniji među njima. Neki vidovi zakupa, polise životnog osiguranja sa malom godišnjom premijom ili malom pojedinačnom premijom, penzioni proizvodi, potrošački krediti ili proizvodi iz paketa štednje imaju mali inherentni rizik zbog toga što se korist od njih ostvaruje samo dugoročno. Tako, na primer, usluge niskog rizika mogu biti standardne usluge koje se pružaju privatnim klijentima (štedni računi, tekući računi itd.) ili poslovnim klijentima koji potiču iz malih preduzeća (poslovni tekući računi itd.). Ostali proizvodi, kao što su paralelni zajmovi (back-to-back loans), aranžmani za finansiranje trgovine, transakcije s nepokretnostima i drugi visokokvalitetni, složeni proizvodi mogu podrazumevati veću izloženost riziku zbog same svoje složenosti ili zbog netransparentnosti.

Rizik proizvoda i usluga odnosi se na sledeće rizične usluge:

[supervizor treba da doda primere relevantne za ovu kategoriju obveznika]

Pored gore navedenih kriterijuma, obveznici pri određivanju stepena rizičnosti stranaka, poslovnih odnosa, usluga ili transakcija uključuju i druge vrste rizika ili druge kriterijume, kao što su:

- veličina, struktura i delatnost obveznika, uključujući obim, strukturu i složenost poslovanja obveznika;
- statusna i vlasnička struktura stranke;
- fizičko prisustvo stranke, tj. da li je stranka prisutna ili nije prisutna prilikom zaključivanja poslovnog odnosa ili sprovođenja transakcije;
- izvor novčanih sredstava koja su predmet poslovnog odnosa ili transakcije u slučaju stranke koja po kriterijumima koji su definisani u Zakonu predstavlja politički eksponirano lice;
- svrha sklapanja poslovnog odnosa, pružanja usluge ili obavljanja transakcije;
- poznavanje usluga i iskustvo, odnosno znanje iz tog područja;
- ostale informacije koje ukazuju na to da stranka, poslovni odnos, usluga ili transakcija nose sobom viši stepen rizika.

Nove tehnologije

Od obveznika se zahteva da obrate posebnu pažnju na sve rizike od pranja novca i finansiranja terorizma koji bi mogli biti plod korišćenja novih tehnologija, kao i da primene odgovarajuće mere za sprečavanje upotrebe tih tehnologija u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma.

Mere i radnje poznavanja i praćenja stranke

Radnje i mere poznavanja i praćenja stranke predstavljaju ključne preventivne elemente u procesu otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Osnovna svrha sprovođenja mera poznavanja i praćenja stranke jeste da se na verodostojan način utvrdi i potvrdi stvarni identitet stranke na osnovu isprava, podataka i/ili informacija iz pouzdanih, verodostojnih i objektivnih izvora da bi se dobile informacije o tome koja je svrha poslovnog odnosa ili transakcije, kao i drugi podaci u skladu sa Zakonom, i da se redovno nadziru poslovne aktivnosti i proverava usklađenost delatnosti stranke s prirodom i svrhom poslovnog odnosa i uobičajenim obimom i tipom poslovanja koje obavlja stranka, saglasno članu 8. Zakona.

Obim i detaljnost informacija o klijentu moraju biti dovoljni da omogućе obvezniku da bez teškoća identifikuje razlike, makar i neznatne, između stvarne delatnosti i saopštene planirane prirode poslovnog odnosa i da povećaju zahteve za dodatnim informacijama kako bi se uverili da tu ne može doći do pranja novca ili finansiranja terorizma. Time što traži informacije o prirodi izvora prihoda svoga klijenta ili prirodi njegove poslovne delatnosti obveznik može da utvrdi koliki rizik predstavlja ta stranka sa stanovišta pranja novca ili finansiranja terorizma. Obvezniku će biti potrebne informacije o tome da li je delatnost te stranke prihvatljiva ili nije. Da bi se utvrdila prihvatljivost, odnosno da bi se utvrdilo da sredstva potiču iz zakonitog izvora, obveznik treba da identifikuje konkretne pokazatelje na osnovu kojih će se ustanoviti dubina analize. Posebno u situacijama visokog rizika mora se pomoću nezavisnih i pouzdanih izvora utvrditi i evidentirati prihvatljivost novčanih sredstava. Obveznik treba jasno da prepozna kada mu klijent kao izvor novčanih sredstava ili privredne aktivnosti navodi nešto što je u potpunom neskladu sa informacijama koje je on (obveznik) dobio iz drugih izvora.

Obveznici primenjuju radnje i mere poznavanja i praćenja stranke u sledećim slučajevima:

1. prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa strankom (poslovni odnos je svaki poslovni ili drugi ugovorni odnos koji stranka uspostavi ili zaključi sa obveznikom i koji je povezan sa obavljanjem delatnosti obveznika);
2. pri obavljanju svake transakcije čiji iznos u dinarskoj protivvrednosti odgovara svoti od 15.000 evra ili više prema srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan izvršenja transakcije, bez obzira na to da li se radi o jednoj transakciji ili o više transakcija koje su povezane između sebe;
3. kada postoje sumnje u verodostojnost ili istinitost prethodno dobijenih podataka o stranci ili o stvarnom vlasniku te stranke;
4. kad god u vezi sa strankom ili transakcijom postoje razlozi za sumnju da je reč o pranju novca ili finansiranja terorizma, bez obzira na vrednost transakcije.

Zakon ovlašćuje obveznike da zavisno od nivoa rizika od pranja novca i finansiranja

terorizma kategorizuju stranke i poslovne odnose u tri osnovne kategorije, odnosno stepena rizika. Na osnovu procenjenog nivoa rizika obveznici primenjuju odgovarajuće radnje i mere poznavanja i praćenja stranke. Ocena rizika donosi se za period trajanja poslovnog odnosa, a stepen rizika se može promeniti. Na primer, u početku se određeni poslovni odnos sa strankom može oceniti kao odnos niskog rizika, a potom mogu iskrsnuti okolnosti koje će povećati taj rizik, kao što se može dogoditi i obratno. To se ne odnosi na one slučajeve koji su po Zakonu klasifikovani kao visokorizični, kada se moraju primenjivati pojačane radnje i mere poznavanja i praćenja stranke (bankarski transferi iz stranih zemalja, strani visoki funkcioneri, uspostavljanje poslovnog odnosa bez fizičkog prisustva stranke).

Obveznik može na različite načine oceniti rizik od pranja novca i rizik od finansiranja terorizma. Obveznici moraju obratiti posebnu pažnju na one stranke čije se poslovne aktivnosti odvijaju uglavnom uz korišćenje gotovinskih sredstava, zbog toga što postoji rizik od finansiranja terorizma. U tom smislu, naročitu pažnju treba obratiti na poslovanje neprofitnih organizacija, zato što postoje mnogobrojne mogućnosti da one budu zloupotrebene zarad finansiranja terorizma. Geografski rizik u odnosu na finansiranje terorizma izražen je u onim područjima u kojima su, prema podacima relevantnih međunarodnih organizacija, kao što su Ujedinjene nacije, aktivni teroristi.

Zavisno od stepena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, međunarodni standardi i Zakon omogućuju obveznicima da primenjuju tri tipa mera i radnji poznavanja i praćenja stranke: opšte, pojednostavljene i pojačane.

a. Stvarni vlasnik

Ako je stranka pravno lice, obveznik treba da utvrdi identitet stvarnog vlasnika. Stvarni vlasnik pravnog lica je fizičko lice koje ima u svojini ili kontroliše pravno lice. Mere poznavanja i praćenja stranke prema stvarnom vlasniku predstavljaju zakonski zahtev zato što kriminalci često koriste sheme koje podrazumevaju angažovanje (stranih) pravnih lica da bi prikrili kriminalne izvore finansijskih sredstava.

Obveznik može primeniti adekvatne mere zasnovane na proceni rizika da bi proverio identitet stvarnog vlasnika. Te mere provere identiteta treba da omoguće instituciji da dobije dovoljno informacija kako bi mogla da verifikuje identitet i uveri se u identitet stvarnog vlasnika. Identitet stvarnog vlasnika treba proveriti uvidom u nezavisne i pouzdane isprave. Obveznik treba da uzme u obzir da je obim mera provere u neposrednoj korelaciji s rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, a taj rizik, opet, zavisi od vrste stranke, proizvoda ili transakcije.

Zahtev za proveru identiteta stvarnog vlasnika može se ispuniti uvidom u original ili overenu kopiju dokumentacije iz zvaničnog javnog registra, koja ne može biti starija od tri meseca od dana predaje obvezniku. Ako takvi podaci nedostaju, obveznik može tražiti od stranke pismenu izjavu o tome ko je stvarni vlasnik ili može pribaviti te podatke od zastupnika, prokuriste ili punomoćnika stranke.

Ako, iz objektivnih razloga, nije moguće pribaviti podatke na način koji je utvrđen ovim članom, obveznik je dužan da ih pribavi iz pismene izjave zaštitnika, prokuriste ili punomoćnika stranke. Obveznik uzima u obzir procenu rizika stranke na takav način da polazi od toga da je

pribavljanje pismenih izjava dovoljno kada je reč o niskorizičnim strankama, ali nije dovoljno kada je reč o strankama visokog rizika.

Obveznik takođe proverava da li je stvarni vlasnik politički eksponirano lice.

Pojačane mere i radnje poznavanja i praćenja stranke

Za određene stranke koje su označene kao stranke visokog rizika od PN/FT, obveznici su dužni da primenjuju odgovarajuće radnje i mere zasnovane na proceni rizika, kao i kontrolne mehanizme za ublažavanje potencijalnog rizika od pranja novca. Pojačane mere poznavanja i praćenja stranke obuhvataju dodatne mere koje obveznici preduzimaju u slučajevima koji su utvrđeni Zakonom i u drugim slučajevima kada oni procene da zbog prirode poslovnog odnosa, vlasničke strukture stranke ili nekih drugih okolnosti vezanih za stranku ili za poslovni odnos, postoji visok nivo rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Visok nivo rizika od pranja novca i finansiranja terorizma nalaže prikupljanje dodatnih informacija o prirodi poslovnog odnosa, kao i češći nadzor nad poslovnim operacijama stranke.

Zakon propisuje da sledeće slučajeve treba smatrati slučajevima koji podrazumevaju visok nivo rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma: poslovne odnose uspostavljene s politički eksponiranim licima i slučajeve u kojima stranka nije bila prisutna kada se utvrđivao i proveravao identitet stranke ili u kojima je identitet stranke utvrdilo i proverilo neko treće lice.

Ako je stranka svrstana u kategoriju visokog rizika, bez obzira na to da li je to bilo neposredno propisano Zakonom ili ju je u tu kategoriju svrstao sam obveznik, smatrajući da je reč o stranci visokog rizika, primenjuju se pojačane radnje i mere poznavanja i praćenja stranke.

Od konkretne situacije zavisi koje će to dodatne radnje i mere preduzeti obveznici kada svrstaju stranke u visokorizičnu kategoriju, na temelju procene koju sami izvrše. Na primer, ako se proceni da klijent spada u kategoriju visokog rizika zbog svoje vlasničke strukture, obveznik može svojim internim procedurama predvideti obavezu da se prikupe dodatni podaci, kao i obavezu da se dodatno proveri predočena dokumentacija.

Te kontrolne mere mogu obuhvatiti pojačanu svest obveznika o tome da postoje stranke visokog rizika i transakcije u datom ekonomskom ogranku, pojačan nadzor nad transakcijama, povišen nivo kontrole, kao i češću inspekciju poslovnih odnosa.

U članu 28. stav 2. Zakona utvrđeno je da pojačane radnje i mere poznavanja i praćenja stranke iz čl. 29–31. Zakona mogu biti primenjene u slučajevima kada je reč o visokorizičnoj stranci, poslovnom odnosu, usluzi ili transakciji, kada obveznik proceni da bi mogao postojati visok stepen rizika od PN/FT. Tada su predviđene sledeće mere koje je obveznik dužan da sprovede:

1. Obavezno da pribavi prethodno odobrenje za uspostavljanje poslovnog odnosa ili obavljanje transakcije – to odobrenje izdaje nadležno lice;
2. Obavezno da primeni jednu od sledećih mera:
 - a. pribavi dokumente, informacije ili podatke na osnovu kojih može dodatno da proveri i potvrdi verodostojnost identifikacionih isprava i informacija, na osnovu kojih je bio utvrđen i potvrđen identitet stranke;

- b. dodatno proveri dobijene podatke o stranci u javnim i drugim dostupnim bazama podataka;
 - c. pribavi reference iz relevantnih institucija s kojima je stranka uspostavila poslovne odnose;
 - d. dodatno proveri podatke i informacije o stranci kod nadležnih državnih organa ili drugih nadležnih institucija u državi u kojoj stranka ima prebivalište ili sedište;
 - e. uspostavi neposredan kontakt sa strankom telefonski ili tako što će njegovo ovlašćeno lice posetiti stranku u njenom stanu ili sedištu;
3. Obavezno da prati transakcije i druge poslovne aktivnosti koje obavlja stranka.

Sledeće stranke su kategorisane kao visokorizične u pogledu pranja novca ili finansiranja terorizma:

1. lica za koja Uprava izda nalog obvezniku da prati sve njihove transakcije ili poslovne operacije i da o njima obavesti Upravu zato što postoje osnovi sumnje da je reč o pranju novca ili finansiranju terorizma (član 57. Zakona);
2. lica za koja Uprava obvezniku izda nalog kojim se privremeno obustavlja izvršenje transakcije (član 56. Zakona);
3. lica za koja je Uprava produžila obvezniku rok važenja naloga za praćenje njihovih transakcija ili njih samih;
4. lica za koja je obveznik dostavio podatke Upravi zato što su postojali razlozi za sumnju u vezi s pranjem novca ili finansiranjem terorizma u odnosu na ta lica ili na neku njihovu transakciju.

a. Politički eksponirana lica

Stranke koje moraju biti klasifikovane kao visokorizične jesu politički eksponirana lica ili strani visoki zvaničnici, u skladu sa Zakonom. Obveznik je dužan da utvrdi postupak po kome će ustanoviti da li je stranka ili njen stvarni vlasnik strani visoki funkcioner, član uže porodice stranog visokog funkcionera ili bliski saradnik stranog funkcionera, a taj postupak se takođe primenjuje na pravno lice ako je strani visoki funkcioner, član porodice visokog stranog funkcionera ili bliski saradnik stranog visokog funkcionera u tom pravnom licu zastupnik, punomoćnik ili prokurista. Taj postupak se može koristiti i za utvrđivanje različitosti među pristupima, od kojih se jedan primenjuje prema licima koja imaju stalni boravak i prema domaćim građanima, a drugi prema licima koja nemaju stalni boravak ili koja su strani državljani, zato što postoji velika verovatnoća da su ti potonji zapravo visoki strani funkcioneri. Međutim, ne mora uvek biti tako. Na primer, državljanin Srbije koji ima visoku funkciju u nekoj međunarodnoj organizaciji je strani visoki funkcioner.

Da bi dobio informacije koje su relevantne za identifikaciju stranog visokog funkcionera, obveznik će preduzeti sledeće aktivnosti:

- pribaviće pismenu izjavu od stranke u kojoj će ona navesti da li je strani visoki funkcioner, član uže porodice visokog stranog funkcionera ili bliski saradnik visokog stranog funkcionera;
- koristiće komercijalne elektronske baze podataka koje sadrže spiskove visokih funkcionera (npr. World- Check, Factiva, Lexis Nexis);
- pretražiće podatke i informacije koji su javno dostupni preko interneta, u medijima itd.

Ako informacije dobijene u vezi sa strankom i druge javne dostupne informacije ukazuju na

to da je lice sa stalnim boravkom ili domaći državljanin zapravo visoki strani funkcioner, obveznik je dužan da pribavi pismenu izjavu koji je stranka dužna da ispuni pre sklapanja poslovnog odnosa ili izvršenja transakcije i svojeručno potpiše. Ta pismena izjava mora da sadrži sledeće:

1. Ime i prezime, stalno prebivalište, datum i mesto rođenja stranke koja sklapa poslovni odnos ili nalaže transakciju, kao i broj, vrstu i naziv organa koji je izdao važeću ličnu ispravu;
2. Izjavu o tome da li je stranka prema kriterijumima utvrđenim u Zakonu politički eksponirano lice;
3. Informacije o tipu političke eksponiranosti (da li je reč o licu koje deluje ili koje je u poslednjoj godini ili duže delovalo na istaknutoj javnoj funkciji, ili o članu porodice politički eksponiranog lica, ili o bliskom saradniku takvog lica);
4. Informacije o vremenu obavljanja te funkcije, ako je stranka lice koje je na istaknutoj javnoj funkciji u stranoj zemlji delovalo ili deluje poslednju godinu ili duže;
5. Informacije o vrsti javne funkcije koju to lice obavlja poslednju godinu (ili duže), kao što je podatak o tome da li je reč o funkciji predsednika države, predsednika vlade, ambasadora itd;
6. Informacije o porodičnim odnosima, ako je stranka član porodice politički eksponiranog lica koje se poslednju godinu (ili duže) nalazi na istaknutoj javnoj funkciji u stranoj državi;
7. Informacije o vrsti i načinu obavljanja poslovne saradnje, ako je stranka bliski saradnik lica koje se poslednju godinu (ili duže) nalazi na istaknutoj javnoj funkciji u stranoj državi;
8. Odredbu prema kojoj stranka dozvoljava obvezniku da u svrhu provere istinitosti podataka dobijenih izjavom, samostalno proveri podatke o stranci na osnovu uvida u javne ili kakve druge dostupne evidencije podataka, tj. da te podatke proveri neposredno kod nadležnih organa druge države, u konzularnom predstavništvu ili ambasadi te države u Republici Srbiji ili Ministarstvu spoljnih poslova Republike Srbije;
9. Svojeručni potpis stranke.

Postupak kojim se utvrđuje da li je stranka javni funkcioner preuzima se i tokom poslovnog odnosa sa strankom, u sklopu redovnog praćenja njenog poslovanja. Tu mogu biti od značaja sledeći činioci:

- zemlja porekla stranog visokog funkcionera (rizik povezan s poslovanjem sa stranim visokim funkcionerom veći je ako taj funkcioner potiče iz zemlje u kojoj vlada viši stepen korupcije i kriminala);
- zvanje, ovlašćenja i odgovornost stranog visokog funkcionera (što je zvanje, odnosno odgovornost viša, to je i veća mogućnost korišćenja ili opredeljivanja vladinih novčanih sredstava);
- obim i složenost poslovnog odnosa (što je veći obim i što je viši stepen složenosti uspostavljenog poslovnog odnosa između stranog visokog funkcionera i finansijske institucije, to je i viši stepen rizika koji sobom nosi to lice);
- vrsta proizvoda ili usluge koji se nudi visokom stranom funkcioneru (neke kategorije usluga podrazumevaju viši rizik, npr. privatno bankarstvo);
- treća lica koja posluju s visokim stranim funkcionerom (visoki strani funkcioneri se često oslanjaju na ošfor kompanije i banke, tj. na entitete smeštene u oblastima ili u zemljama koje ne primenjuju odgovarajuće mere i standarde SPN/FT):

Ako je stvarni vlasnik stranke visoki strani funkcioner, član uže porodice visokog stranog funkcionera ili bliski saradnik visokog stranog funkcionera, ili ako ta lica upravljaju strankom, obveznik je dužan da prema toj stranci preduzme pojačane mere poznavanja i praćenja stranke. Te

mere se preduzimaju čak i onda kada fizičko lice prestane da obavlja svoju javnu funkciju; mere se preduzimaju onoliko dugo, koliko je potrebno da se zaključi da to lice nije zloupotrebilo svoj pređašnji položaj.

Pojačane mere i radnje poznavanja i praćenja stranke, pored mera iz člana 8. stav 1. Zakona, podrazumevaju i primenu dodatnih mera iz člana 30. Zakona, kako sledi:

1. Pribavljanje podataka o poreklu imovine koja jeste ili će biti predmet poslovnog odnosa, odnosno transakcije, iz isprava i druge dokumentacije koje stranka podnosi. Ako te podatke nije moguće pribaviti na opisani način, obveznik će neposredno od stranke uzeti izjavu o njihovom poreklu;
2. Obavezno dobijanje pismene saglasnosti nadležnog rukovodstva pre no što se uspostavi poslovni odnos s takvom strankom;
3. Posebno pažljivo praćenje transakcija i drugih poslovnih aktivnosti stranog funkcionera pošto se s njim uspostavi poslovni odnos.

Ako se za vreme poslovnog odnosa ustanovi da je stranka postala visoki strani funkcioner, obveznik je dužan da zatraži saglasnost najvišeg rukovodstva za nastavljjanje poslovnog odnosa s tom strankom. Podaci i pribavljena dokumentacija čuvaju se u dosijeu stranke.

b. Nema neposrednog ličnog kontakta sa strankom

Druga situacija u kojoj se od obveznika zahteva da klijenta, odnosno stranku, klasifikuje kao visokorizičnog jeste ona situacija koja nastaje kada se poslovni odnos uspostavlja bez fizičkog prisustva te stranke. U tom slučaju od obveznika se traži da, pored toga što identifikuje klijenta, istovremeno pribavi dodatne informacije o njegovom identitetu (na primer, dodatne lične isprave, poslovnu dokumentaciju, ovlašćenja, odnosno saglasnosti koje potpišu odgovorni funkcioneri itd.).

Opšte je poznato da tamo gde stranka ima neposredni kontakt sa obveznikom to može biti shvaćeno kao okolnost koja umanjuje rizik kome se obveznik izlaže. Ne samo da obveznik na taj način ima priliku da proverí fizičku sličnost osobe koja se nalazi pred njim sa ispravama koje su mu predočene, već je to i prilika da zaposleni identifikuju sve eventualne nekonzistentnosti.

Svaki mehanizam pomoću koga stranka sa obveznikom ostvaruje samo indirektni kontakt povećava izloženost riziku. Ne samo da to omogućuje trećim licima da imaju pristup novčanim sredstvima ili imovini tako što će nekoga zastupati, već skriva identitet stvarnog vlasnika te imovine time što se, na primer, predočavaju lažne isprave.

Obveznici moraju uvesti kontrolne sisteme koji će na odgovarajući način otkloniti ili umanjiti sve rizike proistekle iz indirektnog kontakta sa strankama, bilo kroz uspostavljanje poslovnih odnosa, bilo kroz nadzor nad tim odnosima.

Tokom uspostavljanja poslovnog odnosa u odsustvu stranke, kada treće lice obavlja identifikaciju i proveru identiteta, obveznici su dužni da obezbede da je treće lice koje je ovlašćeno da primeni pojačane mere poznavanja i praćenja stranke prethodno u prisustvu stranke verifikovalo njen identitet.

Tokom uspostavljanja poslovnog odnosa u odsustvu stranke, saglasno Zakonu, obveznik

pre izvršenja transakcije mora da obezbedi da stranka izvrši prvu uplatu s računa koji je otvoren na njeno, vlastito ime ili da to u njeno ime učini njen pravni zastupnik, s tim što bankarske aktivnosti mora obaviti banka sa sedištem u Republici Srbiji kojoj je dozvolu za rad izdala Narodna banka Srbije.

Pojednostavljene mere i radnje poznavanja i praćenja stranke

Zakon utvrđuje da obveznik može da sprovodi pojednostavljene radnje i mere poznavanja i praćenja stranke u slučajevima iz člana 9. stav 1. i 2. Zakona, kao i u slučajevima u kojima je rizik od pranja novca i finansiranja terorizma beznačajan, kada su informacije o stranci – pravnom licu ili njegovom stvarnom vlasniku transparentne i lako dostupne ili onda kada postoji odgovarajući nadzor nadležnih organa nad tim pravnim licem. Primeri niskog rizika mogu biti sledeći: uspostavljanje poslovnog odnosa s državnim organom, privrednim društvom čije su hartije od vrednosti uključene na organizovano tržište hartija od vrednosti u Republici Srbiji itd., sem ako u vezi s tom strankom ili sa okolnostima u datom slučaju postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Obveznik utvrđuje i potvrđuje identitet stranke, ali se taj postupak skraćuje i u manjoj je meri složen od opštih mera poznavanja i praćenja stranke ili od pojačanih mera poznavanja i praćenja stranke. U slučajevima kada je zakonito primeniti pojednostavljene mere poznavanja i praćenja stranke, obveznik je dužan da utvrdi da li stranka stvarno ispunjava uslove i saglasno Smernicama predstavlja beznačajan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Obveznik ne sme da uspostavi poslovni odnos niti da obavi transakciju pre nego što utvrdi sve činjenice koje su potrebne da bi se ustanovilo da li se u datom slučaju radi o situaciji koja nalaže primenu pojednostavljenih mera i radnji poznavanja i praćenja stranke. Te pojednostavljene mere i radnje nisu dopuštene kada postoji sumnja u vezi sa strankom ili transakcijom u pogledu pranja novca ili finansiranja terorizma, tj kada je stranka svrstana u visokorizičnu kategoriju [član 9, stav 1, tačke 3) i 4) Zakona].

Obveznik može da primeni pojednostavljene mere i radnje poznavanja i praćenja stranke samo izuzetno, u slučajevima i pod uslovima utvrđenim u članovima 32. i 33. Zakona. Obveznici su dužni da se povinuju izuzecima navedenim u članu 32. Zakona ako ima razloga za sumnju na pranje novca ili finansiranja terorizma u pogledu date stranke ili transakcije.

Neprihvatljivost stranke

Na temelju procene rizika, obveznik utvrđuje da li stranka predstavlja neprihvatljivi rizik. To se može odnositi na okolnosti ili karakteristike koje proisteknu iz onog početnog preduzimanja mera poznavanja i praćenja stranke u postupku prihvatanja stranke, ili pak može biti rezultat praćenja transakcija ili periodičnog preispitivanja profila rizika koji ima određena stranka. Ako zaista postoji neprihvatljivi rizik, onda institucija neće stupiti u poslovni odnos s tom strankom, ili će obustaviti postojeći odnos. To se često navodi u „izlaznoj politici prema strankama“ koja opisuje u kakvim okolnostima i saglasno kojim procedurama institucija raskida odnos sa strankom. Evo primera potencijalno neprihvatljivih rizika:

- problemi u pogledu provere identiteta stranke;
- klijenti koji žele da ostanu anonimni ili navode izmišljene podatke o vlastitom identitetu;

- kvazi banke (banke osnovane u nekoj jurisdikciji u kojoj nisu ni na koji način fizički prisutne);
- ime stranke odgovara nekom imenu koje se nalazi na spisku terorista UN ili EU;
- klijenti za koje se, na osnovu dodatnih informacija, može zaključiti da u kombinaciji sa proizvodom čije se korišćenje planira predstavljaju neprihvatljivi rizik;
- stranke koji ne žele da daju informacije ili daju samo nedovoljne informacije (ili dostavljaju neodgovarajuću dokumentaciju za proveru) o sopstvenoj prirodi i istorijatu, posebno o izvoru finansijskih sredstava kojima raspolažu;
- kada se u istrazi otkrije da je, ako se imaju na umu aktivnosti stranke, korporativna struktura vrlo složena, netransparentna ili zamagljena, a da pritom nije dato nikakvo logično objašnjenje za nju u smislu upravljanja poslovanjem.
- profesionalni partneri (druga strana u poslu) koji ne raspolažu odgovarajućim ovlašćenjem („nezakoniti finansijski poslovi“).

Oslanjanje na treća lica

Prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, obveznik može, pod uslovima koji su utvrđeni Zakonom, da poveri vršenje radnji i mera poznavanja i praćenja stranke trećem licu, a u tom procesu obveznik je dužan da proveriti da li treće lice ispunjava Zakonom propisane uslove. Time što poverava vršenje radnji i mera poznavanja i praćenja stranke trećem licu obveznik se ne oslobađa odgovornosti za pravilno obavljanje radnji i mera poznavanja i praćenja stranke u skladu sa Zakonom.

Treće lice je dužno da obvezniku dostavi podatke o klijentu, odnosno stranci koje obveznik traži od njega radi uspostavljanja poslovnog odnosa, kao i da, postupajući po zahtevu obveznika, bez odlaganja dostavi kopije isprava i druge dokumentacije na osnovu kojih je treće lice primenilo mere i radnje poznavanja i praćenja stranke i dobilo tražene podatke o stranci. Obveznik je dužan da čuva pribavljene kopije isprava i dokumentacije u skladu sa Zakonom. Ako obveznik ima izvesnih sumnji u pogledu verodostojnosti mera i radnji poznavanja i praćenja stranke koje su primenjene, ili u pogledu identifikacionih isprava, ili u pogledu verodostojnosti podataka pribavljenih o stranci, on je dužan da od trećeg lica zahteva pismenu izjavu o verodostojnosti mera i radnji poznavanja i praćenja stranke koje su primenjene, kao i o istinitosti podataka koji su pribavljeni o toj stranci.

Treće lice koje je umesto obveznika obavilo analizu klijenta (stranke) odgovorno je za ispunjenje Zakonom utvrđenih obaveza, uključujući obavezu izveštavanja o sumnjivim transakcijama i obavezu čuvanja podataka i dokumentacije.

Iako je pribavljanje podataka i dokumentacije (analizu stranke) obavilo treće lice umesto obveznika, obveznik i dalje snosi odgovornost za obavljene mere i radnje poznavanja i praćenja stranke.

Praćenje aktivnosti stranke

Redovno praćenje poslovnih transakcija stranke predstavlja jedan od ključnih elemenata za utvrđivanje efikasnosti sprovođenja mera propisanih za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma. Svrha praćenja poslovnih transakcija stranke jeste otkrivanje eventualnog pranja novca ili finansiranja terorizma kroz praćenje usaglašenosti transakcija s proklamovanom prirodom i svrhom poslovnog odnosa sa strankom i uobičajenog obima njenog poslovanja.

Praćenje poslovnih aktivnosti stranke obuhvata četiri segmenta poslovanja stranke, kako sledi:

1. Praćenje i proveravanje usklađenosti poslovanja stranke s predviđenom prirodom i namenom poslovnog odnosa;
2. Praćenje i proveravanje usklađenosti izvora sredstava stranke s predviđenim izvorom sredstava koji je stranka navela u postupku uspostavljanja poslovnog odnosa;
3. Praćenje i proveravanje usklađenosti poslovanja stranke s njenim uobičajenim obimom poslovanja;
4. Praćenje i evidentiranje prikupljenih dokumenata i podataka o stranci.

Obveznici takođe treba da imaju utvrđene procedure koje će primeniti u odnosu na one stranke koje već neko vreme nisu bile u kontaktu s njima, u okolnostima u kojima se može očekivati redovni kontakt, kao i u odnosu na stranke čiji su računi neaktivni, kako bi mogli da identifikuju buduće reaktiviranje i neovlašćeno korišćenje.

Zakon polazi od osnovne pretpostavke da određeni klijenti, poslovni odnosi, usluge i transakcije nose veći ili manji rizik i opasnost od pranja novca ili finansiranja terorizma. Iz razloga koje Zakon navodi, pored redovne analize stranke (opšte mere poznavanja i praćenja stranke) postoje još dva različita načina analize klijenta: pojačana analiza, koja se primenjuje na one stranke kod kojih postoji velik rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, i pojednostavljene analize stranke, koja je dopuštena tamo gde postoji beznačajan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Koliko će često i u kom obimu biti praćene poslovne aktivnosti stranke zavisi od nivoa rizika koji sobom nosi ta stranka, to jest od toga u koju je kategoriju rizika svrstana. Odgovarajući nivo poslovne aktivnosti stranke podrazumeva preduzimanje propisanih mera za kontinuirano praćenje poslovnih aktivnosti stranke i analizu onih usluga i transakcija koje obveznik pruža toj stranci i koje za nju realizuje.

U skladu s politikom upravljanja rizikom od PN/FT, obveznik može da se opredeli za češće praćenje poslovnih aktivnosti određenih kategorija stranaka i može usvojiti dodatni dijapazon mera za praćenje poslovnih aktivnosti stranke, kao i za utvrđivanje usklađenosti njenog poslovanja.

Praćenje stranke se može odvijati na različitim nivoima, zavisno od rizika i veličine njenih aktivnosti. Što je rizik veći, to i naponi koji se ulažu u praćenje treba da budu intenzivniji (u smislu učestalosti i dubine zahvata). Primeri metoda praćenja:

- Nasumične provere, po sistemu slučajnog uzorka: ciljane provere (kontrole) računa i transakcija, npr. određenih grupa stranaka, kao i računa i transakcija za koje se ranije smatralo da predstavljaju pojačani rizik na osnovu izveštaja podnetih USPN ili na neki drugi način;

- Ručno praćenje (kontrola): menadžer klijenata poznaje svoje stranke i njihovo finansijsko ponašanje. Ukoliko klijent, odnosno stranka odstupa od uobičajenog ponašanja, menadžer će to odmah uočiti. Ključni činioci u takvom tipu praćenja jesu delotvorna i realistična kontrola, kao i stručnost i obučenosť lica koje obavlja kontrolne operacije;
- Periodična provera/izveštaji: taj tip praćenja primenjuje se kada je reč o broju klijenata i transakcija koji se razumno mogu obraditi. Dnevni, nedeljni ili mesečni prikaz prometa, bilansa, prekoračenja limita, naplaćenim naknadama i tako dalje može pružiti određenu naznaku o tome koje bi račune trebalo bliže pratiti;
- Praćenje pomoću strogih pokazatelja: taj metod se koristi za početno filtriranje na osnovu prometa, maksimalnog bilansa, iznosa transakcija, zemlje porekla ili određene zemlje, sektora rizika i tako dalje;
- „Inteligentno” praćenje transakcija: taj tip praćenja često se zasniva na profilu urađenom za svaki pojedinačni račun ili stranku. Takav profil može se temeljiti na prometu, iznosima transakcija, kontraračunima, učestalosti transakcija, specifičnostima svake transakcije itd. Svakom elementu profila može se pridati posebna važnost. Svaka nova transakcija biće proverena u odnosu na postojeći profil, pa će najviši stepen rizika biti pripisan onoj transakciji koja se u najvećoj meri razlikuje od utvrđenog profila. Za sve transakcije koje prekorače izabrani stepen (kategoriju) rizika, potrebna je dodatna istraga. Tek tada je moguće utvrditi da li transakciju treba smatrati sumnjivom ili neuobičajenom.

Kod koncipiranja aranžmana za nadzor, važno je da se na odgovarajući način uzme u obzir učestalost, obim i veličina transakcija sa strankama, u kontekstu rizika stranke, zemlje i proizvoda. Delotvorni nadzor će se po svojoj prirodi zasnivati na pažljivoj i promišljenoj identifikaciji karakteristika transakcije, kako bi se dobili odgovori na sledeća pitanja:

- Da li je veličina transakcije u skladu sa normalnom delatnošću te stranke?
- Da li je transakcija logična sa stanovišta poslovanja ili delatnosti te stranke?
- Da li se promenio obrazac transakcije tipičan za datu stranku?
- Da li je transakcija međunarodna po svojoj prirodi i da li stranka ima neki očigledan razlog da posluje s bilo kojom drugom zemljom?
- Moguće je kombinovati nekoliko različitih vrsta praćenja. Na primer, praćenje u kombinaciji s profilisanjem računa s relativno niskim prometom i bilansom nije posebno zanimljivo sa stanovišta utvrđivanja odnosa između troškova i rizika. Nasuprot tome, strogi pokazatelji (promet, maksimalni bilans, transakcije u određene zemlje i iz nekih zemalja itd.) omogućuju instituciji da utvrdi da li neki račun treba premestiti iz kategorije niskog rizika u kategoriju standardnog rizika ili čak u kategoriju pojačanog rizika, a posle toga je moguće primeniti „inteligentno” praćenje.

Većini obveznika može odgovarati jedan ili drugi navedeni pristup. Za obveznike kod kojih se naročito postavlja pitanje obima, može se pokazati da je potreban savršeni automatizovani sistem. Delotvornost sistema nadzora u identifikovanju neuobičajenih aktivnosti zavisice od kvaliteta parametara koji određuju kada se aktivira uzbuna, kao i od sposobnosti zaposlenih da izvrše procenu i postupe onako kako to nalažu novoutvrđene okolnosti. To znači da će se potrebe svakog obveznika razlikovati među sobom, a svaki sistem će se opet razlikovati po svojim sposobnostima, u

skladu sa obimom, prirodom i složenošću ukupnog poslovanja. Važno je da se uspostavi valjana ravnoteža prilikom utvrđivanja nivoa na kome se pojavljuju znaci uzbune; nije dovoljno da se sistem popravi tako da mehanizam uzbune aktivira samo u onoj meri koju mogu da obrade postojeći zaposleni. Međutim, podjednako je važno da sistem ne generiše veliki broj „lažno pozitivnih“ znakova, što bi zahtevalo dodatne i prekomerne resurse za istragu.

Podnošenje izveštaja o sumnjivim transakcijama Upravi za sprečavanje pranja novca

Sumnjive transakcije definišu se kao transakcije koje po mišljenju obveznika, u odnosu na samu transakciju ili lice koje je obavlja, stvaraju razloge za sumnju da se tu radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, odnosno da transakcija uključuje sredstva proistekla iz nezakonitih aktivnosti. Iz odredaba Zakona proističe da se kao sumnjive transakcije tretiraju sve transakcije koje su, po svojoj prirodi, obimu, složenosti, vrednosti ili povezanosti neuobičajene, odnosno nemaju jasno vidljiv ekonomski ili pravni osnov, ili su u nesrazmeri sa uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem stranke, i druge okolnosti koje su povezane sa statusom i drugim karakteristikama stranke.

Budući da je broj vrsta transakcija koje neko ko želi da opere novac može da iskoristi za sopstvene potrebe gotovo neograničen, teško je unapred definisati sumnjivu transakciju. Sumnja je subjektivna stvar i tu ne može uvek postojati dokaz utemeljen na čvrstim faktima. Od obveznika se ne očekuje da bude do tačina upoznat s pravom prirodom krivičnog dela ili da zna da određena sredstva nedvosmisleno predstavljaju dobit stečenu krivičnim delom. Međutim, sumnjiva transakcija je često ona transakcija koja nije u skladu sa poznatim, legitimnim poslovanjem ili ličnim aktivnostima te stranke, ili sa normalnim poslovanjem karakterističnim za takav tip stranke. S tih razloga, prvi ključ za priznanje jeste posedovanje dovoljno znanja o poslovanju stranke kako bi se na osnovu tog znanja moglo prepoznati da je neka transakcija, ili niz transakcija, neuobičajena.

Kad god ima osnova za sumnju da je u vezi sa nekom strankom ili transakcijom reč o pranju novca ili finansiranju terorizma, obveznici su dužni da dostave podatke Upravi, pre obavljanja te transakcije, kao i da u izveštaju preciziraju rok za izvršenje te transakcije. U hitnim slučajevima prijavu je moguće podneti i telefonom, uz pismeno obaveštenje koje mora stići najdalje narednog radnog dana. Obaveze izveštavanja postoji i za sve planirane transakcije, bez obzira na to da li jesu ili nisu obavljene.

Ukoliko usled prirode transakcije, zato što transakcija nije obavljena, ili iz kakvih drugih opravdanih razloga, obveznik ne može da dostavi podatke upravi, on je dužan da te podatke dostavi što je pre moguće, a najkasnije odmah pošto sazna za postojanje osnova sumnje da je reč o pranju novca ili terorizmu, kao i da pismeno obrazloži zbog čega nije postupio na propisani način.

Kada lica koja su zaposlena kod obveznika utvrde da postoje razlozi za sumnju da je reč o pranju novca ili finansiranju terorizma, oni su dužni da odmah obaveste lice ovlašćeno za sprečavanje pranja novca ili njegovog zamenika. Obveznik je dužan da organizuje postupak prijave sumnjivih transakcija između svih organizacionih jedinica i ovlašćenih lica, to jest dužan je da, saglasno sledećim uputstvima, preduzme korake:

- da detaljno odredi način javljanja podataka (telefonom, telefaksom, bezbednom elektronskom

- poštom itd.);
- da odredi vrstu podataka koji se dostavljaju (podaci o stranci, razlozi za sumnju pranja novca itd.);
 - da odredi način saradnje organizacionih jedinica sa ovlašćenim licem;
 - da odredi način postupanja sa strankom u slučaju da Uprava privremeno obustavi izvršenje transakcije;
 - da odredi ulogu odgovornog lica obveznika kod prijave sumnjive transakcije;
 - da zabrani otkrivanje podataka o tome da će neki podatak, informacija ili dokumentacija biti dostavljeni Upravi;
 - da odredi mere u vezi sa nastavkom poslovanja sa strankom (privremeni prestanak poslovanja, raskid poslovnog odnosa, obavljanje mere pojačane radnje i mere poznavanja i praćenja stranke, kao i praćenje budućih aktivnosti stranke i slično).

Neki obveznici su takođe dužni da obaveste Upravu o svim gotovinskim transakcijama u dinarskoj protivvrednosti od najmanje 15.000 evra odmah pošto je takva transakcija sprovedena, a najkasnije tri dana po njenom obavljanju.

Ministar finansija je propisao način dostavljanja podataka Upravi, kao i uslove pod kojima obveznici za određene stranke nisu dužni da obaveste Upravu o gotovinskim transakcijama u dinarskoj protivvrednosti od 15.000 evra ili više, u Pravilniku o metodologiji za izvršavanje poslova u skladu sa zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

a. Indikatori sumnjivih transakcija

Procena sumnjivosti neke transakcije zasniva se na kriterijumima sumnjivosti koji su precizirani u listi indikatora za prepoznavanje klijenta (stranke) ili transakcije kod koje postoje osnovi sumnje da je reč o pranju novca i finansiranju terorizma. Liste indikatora predstavlja polazište za zaposlene/ovlašćena lica u prepoznavanju sumnjivih okolnosti povezanih sa datom strankom i/ili transakcijom koje je ta stranka obavila, pa iz tog razloga zaposleni obveznika moraju biti obavješteni o tim indikatorima kako bi mogli da ih koriste u svome radu. U postupku procene sumnjivih transakcija, ovlašćena lica su dužna da pruže profesionalnu stručnu pomoć zaposlenima.

Obveznici su dužni da sačine listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija ili stranaka, a oni će među te indikatore uvrstiti i indikatore objavljene na veb sajtu Uprave. U postupku utvrđivanja postojanja elemenata na osnovu kojih se određena transakcija ili lice mogu okarakterisati kao sumnjivi, uvek treba imati na umu indikatore za prepoznavanje osnova sumnje. Međutim, ako transakcija ispunji kriterijume jednog indikatora, to još uvek ne znači da je reč o sumnjivoj transakciji i da te podatke treba odmah dostaviti Upravi. Treba razmotriti širi okvir, u skladu sa načelima po kojima obveznik najbolje poznaje svoju stranku, i onda treba proceniti da li transakcija izlazi iz okvira uobičajenih, ili očekivanih poslovnih operacija stranke. S druge strane, transakcija može biti sumnjiva i u nekim slučajevima kada ne zadovoljava nijedan od indikatora.

Prema Zakonu, sve transakcije koje po svojoj prirodi, razmerama, složenosti, vrednosti ili povezanosti spadaju u neuobičajene, ili one transakcije koje nemaju jasno vidljivu ekonomsku ili pravnu osnovu, ili su nesrazmerne u odnosu na ono što je uobičajeno za tu stranku ili u odnosu na njeno očekivano poslovanje, kao i druge okolnosti u vezi sa statusom ili drugim karakteristikama stranke, mogu se tretirati kao sumnjive transakcije.

Izvesne transakcije, stranke i usluge, ali isto tako i poslovni odnosi, mogu se tretirati kao sumnjivi. Stepenn sumnjivosti određene stranke, transakcije ili poslovnog odnosa zasniva se na kriterijumima sumnjivosti definisanim na listi indikatora, ali oni mogu biti sumnjivi čak i ako ne aktiviraju nijedan indikator.

Lista indikatora predstavlja polazište za zaposlene/ovlašćena lica u prepoznavanja sumnjivih okolnosti vezanih za određenu stranku, transakciju koju stranka obavlja ili poslovni odnos koji se odvija sa tom strankom, što znači da zaposleni kod obveznika moraju biti obavješteni o indikatorima da bi mogli da ih koriste u svom radu. Ovlašćena lica su dužna da u procesu procene sumnjivih transakcija pruže stručnu pomoć zaposlenima.

Obveznici su dužni da izrade listu indikatora za prepoznavanje lica i transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, uzimajući u obzir složenost i obim izvršenih transakcija, neuobičajeni obrazac izvršenja transakcija, vrednost ili povezanost transakcija sa namenom ili svrhom koja nema ekonomsko ili zakonsko opravdanje, ili transakcije koje su u neskladu ili nesrazmeri sa uobičajenim i očekivanim poslovanjem stranke, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama stranke.

Obveznici su dužni da prilikom izrade liste indikatora iz člana 50. stav 1. Zakona uvrste i indikatore sa liste indikatora koji se nalaze na internet sajtu Uprave:

[supervizor treba da doda primere relevantne za ovu kategoriju obveznika]

Posebno je važno da svi zaposleni budu obavješteni o indikatorima i da ih koriste u svome radu.

Ovlašćeno lice

Obveznici su dužni da za obavljanje određenih radnji i mera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma imenuju ovlašćeno lice i njegovog zamenika, i da Upravi dostave podatke sa imenima i nazivima radnog mesta ovlašćenog lica i njegovog zamenika, kao i svaku promenu tih podataka, najkasnije u roku od 15 dana od datuma imenovanja.

Obveznici su dužni da obezbede da poslove ovlašćenog lica i zamenika ovlašćenog lica obavljaju lica koja ispunjavaju uslove propisane u stavu 40. Zakona, kao i da im obezbede sledeće uslove utvrđene u članu 42. Zakona:

- neograničeni pristup podacima, informacijama i dokumentaciji koja je potrebna za obavljanje njihovih poslova i zadataka;
- odgovarajuće kadrovske, materijalne, informacionotehnološke i ostale radne resurse;
- odgovarajući prostor za rad i tehničke uslove koji obezbeđuju primereni nivo zaštite poverljivih podataka koji su na raspolaganju ovlašćenom licu;
- stalno stručno osposobljavanje;
- zamenu za vreme odsustva;
- zaštitu u smislu zabrane odavanja podataka o ovlašćenom licu onim licima koja nisu ovlašćena, kao i zaštitu od drugih postupaka koji bi mogli uticati na neometano obavljanje dužnosti ovlašćenog lica.

Unutrašnje organizacione jedinice, uključujući najviše rukovodstvo obveznika, dužne su da ovlašćenom licu obezbede pomoć i podršku pri obavljanju poslova, kao i da ga redovno obaveštavaju o činjenicama koje su povezane, ili bi mogle da budu povezane, s pranjem novca ili finansiranjem terorizma.

Obveznici su dužni da u pisanoj formi propišu način saradnje između ovlašćenog lica i ostalih organizacionih jedinica.

Ovlašćena lica su dužna da, obavljajući zadatke utvrđene zakonom, učine sledeće:

- da pruže stručnu pomoć zaposlenima u operativnoj primeni mera u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- da savetuju upravu obveznika prilikom kreiranja politike upravljanja rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma;
- da kontinuirano obaveštavaju upravu obveznika o aktivnostima koje su u vezi sa otkrivanjem i sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorizma;
- da sa drugim obveznicima učestvuju u razvoju integrisane politike otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Redovno stručno osposobljavanje i obuka zaposlenih

Obveznici su dužni da osiguraju redovno stručno osposobljavanje, obuku i usavršavanje svih zaposlenih koji obavljaju poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i svih onih koji na svojim radnim mestima obavljaju određene poslove koji bi mogli biti neposredno ili posredno izloženi riziku od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i svih spoljnih saradnika kojima je, na osnovu ugovora povereno obavljanje radnih zadataka, sem ukoliko je reč o nezavisnim (samostalnim) obveznicima za primenu mera otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznici su dužni da na prave godišnji program stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; taj plan važi za svaku kalendarsku godinu i mora se napraviti najkasnije do kraja marta tekuće godine. U programu treba da budu precizirani sledeći elementi: sadržaj i obim obrazovnog programa, cilj obrazovnog programa, način njegovog sprovođenja (predavanja, prezentacije, itd.), grupe zaposlenih kojima je taj obrazovni program namenjen, kao i trajanje obrazovnog programa.

Od obveznika se traži da obrate posebnu pažnju na sledeće:

- nivo obuke zaposlenih, kako bi se obezbedilo da su oni kadri da pravovremeno uoče rizik od pranja novca i finansiranja terorizma;
- nivo svesti zaposlenih o rizicima kojima bi obveznik mogao biti izložen u slučaju da oni naprave neki propust u svome radu;
- utvrđivanje nivoa odgovornosti kada je reč o primeni unutrašnjih propisa kojima se uređuje oblast sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznici su dužni da uključe i sve nove zaposlene u postupak stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih, i da u tu svrhu za njih organizuju poseban program

stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja za sprečavanje otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Taj program treba u najmanju ruku da sadrži odredbe o obavezi sprovođenja analize stranaka, procene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, načina na koji se propisani podaci dostavljaju Upravi za sprečavanje pranja novca, indikatore za prepoznavanje stranaka i transakcija za koje postoje razlozi da se posumnja da je reč o pranju novca ili finansiranja terorizma, zahteve u pogledu sigurnosti podataka i njihovog čuvanja, kao i postupke koje je sam obveznik razvio u svrhu sprovođenja Zakona, Pravilnika i Smernica (reč je o internim pravilnicima i uputstvima).

Redovno stručno usavršavanje, osposobljavanje i obrazovanje može da sprovodi ovlašćeno lice, zamenik ovlašćenog lica ili neko drugo stručno osposobljeno lice, koje odredi uprava obveznika na predlog ovlašćenog lica.

Unutrašnje kontrole

Obveznici su dužni da obezbede redovne i sistematske unutrašnje kontrole obavljanja poslova i zadataka sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. Svrha unutrašnjih kontrola jeste utvrđivanje i otklanjanje manjkavosti u primeni propisanih mera za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i poboljšavanje sistema otkrivanja transakcija ili stranaka za koje postoje razlozi za sumnju da se bave pranjem novca ili finansiranjem terorizma. Kontrole pravilnosti i delotvornosti sprovođenja propisanih mera sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma obveznici treba da sprovedu pomoću redovnog ili vanrednog nadzora, u sklopu postupka sprovođenja unutrašnje kontrole saglasno Zakonu, Pravilniku i Smernicama.

U slučaju promene poslovnog procesa (na primer, ukoliko dođe do organizacionih promena, promena u operativnom postupku, ili do uvođenja novih usluga), obveznici su dužni da u sklopu unutrašnjih kontrola provere i prilagode svoje utvrđene procedure kako bi ih u potpunosti prilagodili izvršavanju obaveza propisanih Zakonom. Obveznici su dužni da internim aktom odrede ovlašćenja i odgovornosti organa upravljanja, organizacionih jedinica, ovlašćenih lica i drugih subjekata u obvezniku u pogledu vršenja unutrašnjih kontrola, kao i način i raspored obavljanja unutrašnjih kontrola.

Obveznici i njihove uprave snose odgovornost za obezbeđivanje i organizaciju unutrašnjih kontrola poslova koje obveznici obavljaju u skladu sa Zakonom. Obveznici su dužni da internim pravilnikom utvrde ovlašćenja i odgovornosti uprave, organizacionih jedinica, ovlašćenih lica i drugih organa obveznika koji obavljaju unutrašnju kontrolu, kao i način i plan obavljanja unutrašnjih kontrola.

U odnosu na veličinu obveznika, okvir unutrašnjih kontrola treba da:

- obezbedi redovno ispitivanje (analizu) procesa upravljanja rizikom i postupka procene rizika, uzimajući u obzir okruženje u kome obveznici posluju i aktivnosti na tržištu;
- obezbedi povećanu pažnju posvećenu akcijama obveznika koji su podložniji zloupotrebama od strane lica koja peru novac i drugih kriminalaca;
- obezbedi sprovođenje mera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i ocenu tog

- programa;
- obavesti rukovodstvo (obveznika) o inicijativama u pogledu usklađivanja, o uočenim manjkavostima u usklađivanju, o preduzetim korektivnim akcijama i o podnetim izveštajima o sumnjivim transakcijama;
 - obezbedi kontinuitet programa, bez obzira na eventualne promene do kojih je došlo u rukovodstvu ili u strukturi zaposlenih;
 - usredsredi se na vođenje propisane evidencije i podnošenje traženih izveštaja, u skladu sa merama predviđenim za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, i postara se za ažuriranje te evidencije u skladu sa pravilima;
 - primenjuje politiku poznavanja i praćenja stranke, predviđene procedure i postupke;
 - omogući pravovremeno identifikovanje transakcija o kojima treba podnositi izveštaj i obezbedi propisnu i tačnu izradu i podnošenje izveštaja;
 - obezbedi odgovarajući nadzor nad radom zaposlenih koji upravljaju novčanim transakcijama prateći njihov rad na izradi izveštaja, nadzoru sumnjivih aktivnosti ili uključivanju u bilo koju delatnost koja ima za cilj preduzimanje akcija radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
 - obezbedi da svim relevantnim zaposlenima bude pružena mogućnost odgovarajućeg stručnog usavršavanja i obuke.

Obveznici su dužni da sačine godišnji izveštaj o izvršenim unutrašnjim kontrolama i merama preduzetim nakon tih kontrola, i to najkasnije do 15. marta tekuće godine za prethodnu godinu, kao i da izveštaj dostave Upravi za sprečavanje pranja novca i Deviznom inspektoratu na njihov zahtev, u roku od tri dana po dostavljanju tog zahteva.

Ministar finansija je bliže propisao način obavljanja unutrašnjih kontrola u Pravilniku o metodologiji za izvršavanje poslova u skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Vođenje evidencije, zaštita i čuvanje podataka u evidenciji

Obveznici su dužni da vode evidencije podataka:

- o strankama, kao i poslovnim odnosima i transakcijama iz člana 9. Zakona;
- dostavljenih Upravi saglasno članu 37. Zakona.

Sadržina evidencija o strankama, poslovnim odnosima i transakcijama propisana je članom 81. Zakona. Obveznici su dužni da podatke koje dobiju tretiraju kao poslovnu tajnu i da prema njima postupaju u skladu sa Zakonom, zakonskim propisima kojima se uređuje oblast tajnosti podataka i u skladu sa Pravilnikom Uprave. Svi zaposleni, kao i sva druga lica kojima su ti podaci u bilo kom drugom obliku dostupni, dužni su da osiguraju tajnost podataka.

Sledeći podaci takođe se smatraju poslovnom tajnom ili poverljivim podacima saglasno zakonu (obveznik ne sme da ih otkrije stranci ili nekom trećem licu):

- podaci o tome da su u vezi sa strankom ili transakcijom ustanovljeni razlozi za sumnju da je reč o pranju novca ili finansiranju terorizma, koji su dostavljeni Upravi;
- podaci o privremenom obustavljanju izvršenja transakcije, kao i detalji u vezi s tim privremenim obustavljanjem;

- podaci o nalogu Uprave za stalni nadzor nad poslovanjem stranke;
- podaci o tome da je u vezi sa strankom ili trećim licem pokrenuta ili bi mogla biti pokrenuta istraga u pogledu pranja novca ili finansiranja terorizma.

Obaveza očuvanja tajnosti podataka ne postoji u slučajevima kada su podaci potrebni za utvrđivanje dokaza u sudskom postupku, ukoliko dostavljanje tih podataka pismeno zatraži ili naloži nadležni sud, ili ako te podatke od obveznika traži Uprava, radi nadzora nad primenom Zakona.

Izuzetak od načela čuvanja tajnosti podataka važi, takođe, u slučaju kad je obveznik prema Zakonu dužan da podatke dostavi Upravi za sprečavanje pranja novca, i u tom postupku oni koji su zaposleni kod obveznika ne snose odgovornost za štetu eventualno nanetu strankama i trećim licima ukoliko su se poneli saglasno zahtevu Uprave, to jest u slučajevima koji su pobrojani u članu 75. Zakona (Isključenje od odgovornosti).

Pristup podacima koji su klasifikovani kao poslovna tajna ili kao tajni podaci mora biti ograničen. Obveznici moraju u svojim internim pravilnicima detaljno utvrditi uslove i način pristupa tim podacima, obavezno pritom uzimajući u obzir sledeća uputstva:

1. podatke i dokumentaciju treba arhivirati na način i u obliku koji neovlašćenim licima onemogućava pristup i saznanje o njihovom sadržaju (u odgovarajućim tehničkim ili fizički bezbednim prostorijama za arhiviranje, u zaključanim ormanima i slično);
2. pravo na uvid u podatke o strankama i transakcijama kod kojih postoje razlozi za sumnju da je reč o pranju novca ili finansiranju terorizma, odnosno saznanje o sadržaju tih podataka, imaju članovi uprave i nadzornog odbora obveznika, lice ovlašćeno za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovi zamenici, kao i rukovodioci poslovnih jedinica obveznika i druga lica koja odredi uprava obveznika;
3. zabranjeno je fotokopirati, prepisivati, obrađivati, objavljivati ili na bilo koji drugi način reprodukovati dokumentaciju u kojoj se nalaze navedeni podaci, pre no što se za to dobije pismeno odobrenje nadležnog zvaničnika;
4. u slučaju fotokopiranja dokumentacije, obveznik mora osigurati da se na kopiji jasno vidi iz koje je dokumentacije ili dela dokumentacije ona fotokopiranjem napravljena, na vidljivom mestu mora biti posebno označeno da je reč o fotokopiji, mora se navesti podatak o broju fotokopija, datumu njihove izrade, uz potpis lica koje ih je napravilo;
5. zaposleni kod obveznika dužni su da sprovedu kratak postupak prijavljivanja i odjavljivanja svojih ličnih lozinki na početku i na kraju obrade podataka, kako bi tom upotrebom lozinke sprečili pristup dokumentima neovlašćenih lica;
6. mora biti uspostavljen sistem praćenja pristupa podacima i dokumentaciji, odnosno praćenja obrade tih podataka;
7. podaci se mogu prenositi isključuje u obliku koji onemogućuje neovlašćenim licima saznanje o podacima, i to se čini ili preko vlastite kurirske službe obveznika, ili slanjem u zapečaćenoj koverti preporučenom poštom povratnicom i slično, a u slučaju da se podaci dostavljaju elektronskim putem, to se može raditi isključivo korišćenjem metoda bezbednog elektronskog poslovanja (šifrovanje podataka, itd.);
8. zaposleni kod obveznika dužni su da poštuju zakone kojima se uređuje bezbednost podataka o ličnosti i zakone kojima se uređuje tajnost podataka.

Obveznici su dužni da podatke i dokumentaciju u vezi sa strankom, uspostavljenim poslovnim odnosom sa strankom ili objavljenim transakcijama, koji su pribavljeni u skladu sa Zakonom, čuvaju najmanje deset godina od datuma izvršenja transakcije, a podatke i dokumentaciju o ovlašćenom licu, zameniku ovlašćenog lica, stručnom osposobljavanju i obuci zaposlenih i sprovedenim unutrašnjim kontrolama, najmanje pet godina od prestanka dužnosti ovlašćenog lica, sprovođenja stručnog usavršavanja i obuke i obavljanja unutrašnje kontrole.

Sprovođenje mera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u većinskom vlasništvu obveznika u stranim zemljama

Obveznik je dužan da uspostavi sistem sprovođenja jednoobrazne politike otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u svim njegovim poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u njegovom većinskom vlasništvu sa sedištem u stranoj državi. U tom cilju, obveznik je dužan da obezbedi da mere koje su propisane Zakonom i koje se preduzimaju radi otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma a u vezi sa merama i radnjama poznavanja i praćenja stranke i drugim merama (kao što je analiza stranke), obaveštavanje o sumnjivim transakcijama, vođenje evidencija, unutrašnje kontrole, čuvanje podataka i druge važne okolnosti budu u istom stepenu primenjene u njegovim poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u većinskom vlasništvu obveznika u stranim državama, osim ako je to izričito suprotno propisima te države, o čemu je onda dužan da odmah obavesti rukovodstvo i da preduzme odgovarajuće mere za otklanjanje rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma (član 38. Zakona).

Rukovodstvo obveznika mora obezbediti sledeće:

- da sve poslovne jedinice i društva kćerke u većinskom vlasništvu obveznika u stranim zemljama budu obaveštena o poslovnoj politici otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- da te poslovne jedinice i društva kćerke u svoje operativne postupke ugrade interne procedure za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma koji će preko rukovodilaca tih ogranaka i društava kćerki biti usvojeni na temelju Zakona, Pravilnika i Smernica;
- da sprovode stalni nadzor i obezbede delotvornost primene mera za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u svim poslovnim jedinicama i društvima kćerkama u većinskom vlasništvu obveznika u stranim državama.

Saradnja sa organom nadležnim za vršenje nadzora i Upravom za sprečavanje pranja novca

U sklopu svojih zakonskih obaveza, obveznici su dužni da obezbede punu saradnju sa organima nadležnim za vršenje nadzora. Saradnja između obveznika i organa nadležnih za vršenje nadzora je obavezna, posebno kada je reč o podnošenju dokumentacije, dostavljanju traženih podataka i informacija u vezi sa strankama ili u vezi sa transakcijama za koje postoje razlozi za sumnju da je reč o pranju novca ili finansiranju terorizma. Saradnja je neophodna i u slučaju obaveštavanja o bilo kakvoj aktivnosti ili okolnostima koji bi se mogli dovesti u vezu s pranjem novca ili finansiranjem terorizma.